

در میزگرد مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت بررسی شد:

مخازن مشترک نفت و گاز و راهکارهای تولید صیانتی

اشاره:

مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام اخیراً در سالن همایش‌های آفتاب خود، میزبان میزگردی تخصصی با موضوع «چگونگی تولید صیانتی در مخازن مشترک نفت و گاز کشور» بود. در این میزگرد دکتر ولی‌احمد سجادیان با موضوع مدیریت مخازن مشترک، مهندس حسین عمیدی پارسا با موضوع معرفی ساختمان‌های نفتی مرزی بین ایران و عراق از دهانه اروندکنار تا منطقه خرد شده زاگرس و فعالیت‌های انجام گرفته در طول مرز، دکتر حسن شکرالله‌زاده با موضوع الگویی علمی برای توسعه بهینه مخازن و مهندس علی‌اکبر وحیدی آل‌آقا با موضوع بستر قراردادی برای توسعه میادین مشترک به ایراد سخنرانی پرداختند و در ادامه مهندس سید غلامحسین حسن‌تاش، مهندس سید صالح هندی، مهندس ناصر مواهی طباطبایی و مهندس منصور دفتریان نکات تکمیلی را مطرح کردند.

محمدعلی دیان‌تی‌زاده

پژوهش‌های راهبردی و ضروری و ارائه آن به مراجع تصمیم‌گیری نظام، مطالعاتی را توسط محققان گروه پژوهشی اقتصاد انرژی مرکز آغاز کرده است که با برگزاری مجموعه‌ای از میزگردهای تخصصی، در پی انعکاس نتایج این مطالعات به جمعی از نخبگان کشور و تکمیل این مطالعات با استفاده از نظرات آنان است.»

دکتر مسعود درخشان، مدیر گروه پژوهشی اقتصاد انرژی مرکز تحقیقات استراتژیک نیز با اشاره به شرح کلی این نشست گفت: «حجم عظیم نفت درجا و پایین بودن ضریب بازیافت در تخلیه طبیعی از مخازن نفتی کشور که نوعاً از جنس

دکتر محمدباقر نوبخت، معاون پژوهش‌های اقتصادی این مرکز در ابتدای این میزگرد گفت: «مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام در راستای مأموریت اصلی خود مبنی بر انجام

آهکی شکافدار با تراوایی بسیار کم است، ایجاب می‌کند که مدیریت صحیح مخازن و اجرای هرچه سریع‌تر برنامه‌های ازدیاد برداشت در اولویت قرار گیرد. دسترسی به حجم عظیمی از گاز طبیعی جهت تزریق به آن دسته از میادین نفتی که از اولویت تزریق برخوردارند، شرط لازم برای افزایش ضریب بازیافت است. تولید صیانتی از میدان پارس جنوبی می‌تواند گاز موردنیاز را برای تزریق مهیا کند. بعد از تکمیل فرآیند ازدیاد برداشت، گاز تزریق شده ذخیره‌ای برای استفاده نسل‌های آینده است تا به مصارف داخلی و صادرات اختصاص یابد.»

افزایش غیراصولی دبی تولید چاه‌ها با تولید صیانتی منافات دارد

پس از این مقدمه، دکتر ولی‌احمد سجادیان از اعضای هیأت علمی گروه اقتصاد انرژی با اشاره به چالش‌های مطرح برای کشورهای تولیدکننده نفت و گاز و چگونگی تولید از مخازن مشترک از نظر تعداد چاه، محل حفر چاه، میزان تولید و به‌کارگیری روش‌های IOR و EOR (روش‌های ازدیاد برداشت نفت) مناسب با شرایط فیزیکی مخزن گفت: «افزایش غیراصولی دبی (حجم جابه‌جا شده در هر ثانیه) تولید چاه‌ها با تولید صیانتی منافات دارد. در نتیجه باعث هرزروی میزان قابل ملاحظه‌ای از نفت و غیرقابل تولید شدن آن می‌شود.» «برای مخازن گازی کشور که اکثراً از نوع گاز معیانی است، موضوع بسیار حادث‌تر خواهد بود. زیرا افت فشار شدید مخزن و رفتن زود هنگام فشار آن به زیر فشار شبنم، سبب هرزروی اجزای با ارزش موجود در گاز به صورت قطرات پراکنده و غیرقابل استحصال شدن آن در داخل مخزن و در نتیجه کاهش کیفیت گاز تولیدی و کاهش میزان میعانات قابل استحصال در واحد بهره‌برداری خواهد شد، که برای مواجهه با این مسأله دو پیشنهاد برای مستقل کردن میدان‌های مشترک به شرکت ملی نفت ایران

ارائه شده که مورد تأیید این شرکت قرار گرفته است.»

سجادیان پیشنهاد اول را تشکیل تیم مشترک مدیریت مخزن عنوان کرد و ادامه داد: «در صورتی که دو کشور همسایه بتوانند با تشکیل تیم مشترک مدیریت مخزن به صورت علمی و هریک با دبی متناسب با حجمی از سیال قابل تولیدی که در اختیار دارند، به استحصال از مخزن بپردازند، به طوری که کل دبی تولیدی از مخزن کمتر از حد مجاز باشد، این روش کمترین هزینه را برای طرفین از نظر میزان نفت قابل برداشت، در بر خواهد داشت.»

وی با بیان این‌که پیشنهاد دوم مستقل نمودن عملکرد آن بخش از مخزن است که در داخل کشور قرار دارد، گفت: «در برنامه توسعه میدان با استفاده از الگوی حفر چاه‌های تولیدی به موازات خط مرزی از سمت مرز به طرف داخل کشور، یعنی با کاهش تولید از جفت ردیف نزدیک به مرز، شروع تولید از چاه‌های جفت ردیف دوم بعدی و ادامه کار به همین منوال، می‌توان حداکثر تولید صیانتی را بدون نگرانی از میزان تولید کشور همسایه برداشت کرد.»

عضو کمیته مشترک ایران و عراق برای توسعه میادین مشترک، افزود: «همچنین در صورتی که ساخت ژل پلیمر از مواد داخلی و تولیدات جانبی صنایع موجود در کشور از نظر اقتصادی مقرون به صرفه باشد، با تزریق ژل پلیمر مناسب و به میزان کافی در چاه‌ها و تزریق آب پس از رسیدن درجه اشباع آب به میزان ماکزیمم آن، اطمینان از غیرقابل نفوذ شدن پرده آبی تا میزان قابل ملاحظه‌ای افزایش خواهد یافت. البته این سناریو تنها برای مخازن مشترکی که سطح مقطع صفحه عبوری از مرز و مخزن کوچک باشد، توصیه می‌گردد.»

وی با بیان این‌که بر این اساس، مخزن مشترک را می‌شود به صورت یک مخزن مستقل در آورد، ادامه داد: «با حفر چاه به موازات مرز می‌توان از ایجاد شیب حرکت نفت و گاز به سوی کشور رقیب جلوگیری

کرد و پس از آن می‌توان با تزریق آب و پلیمر، یک دیوار میان مخزن مشترک ایجاد و آن را به صورت مستقل و صیانتی تولیدی کرد.»

سجادیان در ادامه با اعلام جزئیات توافقات آخرین نشست کمیته مشترک ایران و عراق برای توسعه میادین مشترک، گفت: «طبق نشست اخیر این کمیته قرار شد یک میدان اکتشافی، یک میدان تولیدی و یک میدان توسعه‌ای به صورت مشترک توسط کشور ایران و عراق مورد مطالعه قرار گیرد و بنا بر این توافق، از هر کشور سه نفر به عنوان ناظر و هدایت‌گر این مطالعات انتخاب شود.» وی با بیان این‌که دفتر این کمیته مشترک در تهران ایجاد خواهد شد، افزود: «قرار است میدان سهراب به عنوان یک میدان تولیدی و میدان پرویز در جنوب نفت‌شهر به عنوان یک میدان اکتشافی در دستور کار این کمیته قرار گیرد و طرف عراقی تمایل دارد که سرمایه‌گذاری و توسعه میدان مشترک سهراب توسط ایران انجام شود.»

مدیر سابق امور فنی شرکت نفت و گاز اروندان با اعلام این‌که در گذشته نیز عراق و ایران به صورت مشترک از یک میدان برداشت می‌کردند، ادامه داد: «میدان نفت‌شهر نمونه این موضوع است، چراکه یک شرکت انگلیسی اجازه یافت با برداشت از اطراف کلاهک گازی میدان نفت‌شهر که بین ایران و عراق مشترک است، عملیات تولید را انجام دهد. تولید از این میدان روزانه ۲۰ هزار بشکه بود که به هر کدام از کشورها ۱۰ هزار بشکه نفت سهم می‌رسید.»

۹ درصد از ذخایر نفت خام ایران در مخازن مشترک با عراق

سخنران دوم مهندس سیدحسین عمیدی‌پارسا، رئیس مطالعات و ارزیابی جنوب زاگرس و خلیج فارس وزارت نفت بود که در ابتدا به بررسی وضعیت زمین‌شناسی منطقه غرب کشور پرداخت و با اشاره به ذخایر مشترک ایران با عراق شامل

سیاست وزارت نفت برای توسعه میدان مشترک نفتی، در شرایط فعلی هشت دستگاه دکل حفاری به این مناطق اختصاص داده شده است.»

وی با یادآوری این که به منظور شتاب در طرح توسعه میدان مشترک نفتی در مناطق مرکزی ایران، یک سیستم مدیریتی و کارشناسی به طور جداگانه فعالیت می کند، تصریح کرد: «هم اکنون به طور هفتگی آخرین وضعیت توسعه میدان مشترک نفتی کشور بحث و بررسی شده و ظرفیت برداشت نفت و گاز از میدان مشترک براساس محدوده مخزنی انجام می شود.»

گفتنی است براساس آمارهای سازمان های بین المللی، ذخیره میدان نفتخانه ۳۰۵ میلیون بشکه نفت است که برنامه تولید روزانه ۱۰ هزار بشکه نفت از این میدان پیش بینی شده است. همچنین ذخیره نفت خام در جای میدان فکه (جبل فوقی یا پایدار غرب) ۷/۶۵ میلیارد بشکه بوده که یک میلیارد بشکه آن قابل استحصال اعلام شده است. میدان ابوغریب نیز ۱۱/۸۵ میلیارد بشکه نفت درجا دارد که توسعه آن به کنسرسیومی از شرکت های سینوپک و سینوکوم چین واگذار شده و قرار است تا سال ۲۰۱۷ میلادی تولید این میدان به ۴۵۰ هزار بشکه در روز برسد.

در همین حال ذخایر در جای میدان بدر (آذر) ۶۵۰ میلیون بشکه اعلام شده که یک صد میلیون بشکه آن قابل برداشت شناسایی شده است. در این میدان هدف عراق تولید روزانه ۳۰ هزار بشکه است که برای توسعه آن با شرکت های گازپروم روسیه، پتروناس مالزی و TPA ترکیه قرارداد امضا شده است. البته ایران نیز مذاکرات توسعه میدان آذر، مشترک با بدر را از مدت ها قبل آغاز کرده بود که پس از تعلل شرکت های روسی در توسعه این میدان، قرار شد سازندگان و پیمانکاران ایرانی با سرمایه گذاری دو میلیارد دلاری این میدان مشترک را توسعه دهند. همچنین عملیات اجرایی توسعه میدان کوچک مشترک با عراق همچون آذر، دهلران، پایدار

افزود: «قرارداد طرح توسعه میدان مجنون، با شرکت های شل و پتروناس مالزی است و برخی از شرکت های اروپایی و آمریکایی همچون هالبرتون به عنوان شرکت های فرعی در این پروژه مشارکت دارند. میدان مجنون با ۶۵ میلیارد بشکه نفت درجا با میدان آزادگان ایران مشترک است و مطالعات انجام شده نشان می دهد که ۶/۱۲ میلیارد بشکه آن قابل برداشت است.»

رئیس مطالعات و ارزیابی جنوب زاگرس و خلیج فارس وزارت نفت ادامه داد: «عراق برای توسعه نیمه میدان عظیم نفتی آزادگان سه فاز در نظر گرفته که در فاز اول تولید ۱۷۵ هزار بشکه در روز، در فاز دوم ۳۶۰ هزار بشکه در روز و در فاز سوم افزایش آن به ۱/۸ میلیون بشکه در روز تا سال ۲۰۱۷ میلادی هدف گذاری شده و این در حالی است که هدف گذاری ایران برای تولید نهایی از این میدان ۶۰۰ هزار بشکه در روز است.» وی در مورد میدان نهر عمر (مشترک با یادآوران) نیز گفت: «این میدان با ۲۹ میلیارد بشکه نفت درجا، قابلیت برداشت ۶ میلیارد بشکه نفت را دارد و عراق به منظور توسعه آن از شرکت توتال فرانسه یاری گرفته و هدف از تولید نهایی آن، برداشت ۴۵۰ هزار بشکه نفت خام در روز است. میدان مشترک نفتی ابوغریب (مشترک با دهلران) هم یکی دیگر از میدان مشترک نفتی عراق با ایران است که قرارداد این میدان به کنسرسیومی متشکل از شرکت های سینوپک و سینوکوم چین واگذار شده است و عراق قصد تولید روزانه ۴۰۰ تا ۴۵۰ هزار بشکه نفت از این میدان مرزی را دارد.»

عمیدی پارسا با بیان این که براساس برنامه چهارم توسعه، شرکت ملی نفت قرارداد طرح توسعه میدان مشترک نفتی آزادگان جنوبی، آزادگان شمالی و یادآوران را به شرکت های چینی واگذار کرده است، گفت: «ایران قصد دارد با توسعه این سه میدان مرزی به ترتیب روزانه ۶۰۰ هزار بشکه، ۷۵ هزار بشکه و ۱۸۵ هزار بشکه تا سال ۱۳۹۴ به ظرفیت تولید نفت خام خود اضافه کند. با توجه به

هشت میدان دهلران (ابوغریب شمالی)، نفت شهر (نفتخانه)، پایدار غرب (جبل فوقی)، آذر (بدری)، آزادگان (مجنون)، یادآوران (نهر عمر)، آبان یا دهلران (ابوغریب جنوبی) و اروند گفت: «ذخایر قابل برداشت این میدان حدود ۱۴ میلیارد بشکه برآورد می شود.»

وی با بیان این که ۹ درصد از ذخایر نفت خام ایران در مخازن مشترک با عراق قرار گرفته است، افزود: «وجود چنین ذخایر ارزشمندی در کنار میل و نیاز شدید عراق به افزایش درآمدهای نفتی، خود باعث شد این کشور طی سه سال اخیر، ۷۰ بلوک اکتشافی و ۶۵ میدان نفتی خود را به مناقصه بین المللی بگذارد. در این مناقصه ها شرکت های بزرگی از انگلیس، روسیه، فرانسه، چین، نروژ و مالزی شرکت کرده و برنده شدند. آمارهای موجود نشان می دهد که با انجام این مناقصات شرکت های غربی، روسی و آسیای شرقی متعهد شده اند ظرف چهار سال حدود ۳۰ میلیارد دلار در پروژه های نفتی عراق سرمایه گذاری کنند. هدف عراق از این اقدامات، افزایش حجم تولید روزانه خود به ۱۲ میلیون بشکه در روز طی ۶ سال آینده است. هدفی که در صورت تحقق، این کشور را به رقیبی جدی برای عربستان و عنصری تعیین کننده در اوپک تبدیل می کند.»

عمیدی پارسا ادامه داد: «ایران و عراق با در اختیار داشتن ۱۲ میدان مشترک نفت بیشترین ساختار هیدروکربوری مشترک را در بین کشورهای منطقه خاورمیانه دارند. مطالعات شرکت ملی نفت ایران از حجم ۵۹ میلیارد بشکه ای ذخایر مشترک نفتی ایران و عراق حکایت دارد. با تکمیل برخی از طرح های توسعه مشترک نفتی با ایران، ظرفیت تولید نفت این کشور همسایه از میدان مشترک نفتی دو تا سه برابر شرایط فعلی افزایش می یابد.»

وی با بیان این که عراق با مشارکت شرکت های بین المللی، برنامه گسترده ای برای توسعه سه میدان مشترک و عظیم نفتی خود با ایران تدوین کرده است،

تنها برای ۳ سال حفظ می‌شود) بر ما معلوم نخواهد شد.»

وی طولانی‌ترین دوره در همه مخازن را دوره افت طبیعی خواند و گفت: «در مراحل اولیه، شناخت نسبت به پارامترهای مؤثر در توسعه مخزن بسیار اندک است، اما با افزایش تعداد چاه‌ها و تولیدی شدن آن‌ها اطلاعات

وی با بیان این‌که اگر همه پول و دکل‌های دنیا را داشته باشیم، نمی‌توانیم بدون دستیابی به اطلاعات دینامیکی، برداشت مناسبی از میدان داشته باشیم، افزود: «هم‌اکنون به‌صورت سالانه مقدار مشخصی را برای کشف ذخیره در مخازن تعیین می‌کنند و این در حالی است که مسأله ذخیره در

غرب و نفت‌شهر با کنسرسیومی متشکل از پیمانکاران داخلی امضا شده است.

ضرورت تمرکز تمام دکل‌های کشور در مناطق مرزی

در ادامه این میزگرد، دکتر حسن شکرالله‌زاده بهبهانی، عضو اصلی کمیته

مخزنی به تدریج تکمیل می‌شود و تنها با تکمیل تدریجی اطلاعات مخزنی است که ریسک برنامه‌ریزی، تولید و سرمایه‌گذاری کاهش می‌یابد. در واقع در توسعه پلکانی مخزن، تصمیم‌گیری برای مرحله بعد، منوط به راه‌اندازی مرحله قبل، جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل مجدد اطلاعات و سپس اقدام برای ایجاد تأسیسات مرحله بعد است.»

مدیر سابق امور فنی شرکت نفت و گاز مناطق نفت‌خیز جنوب ره‌آوردهای این الگوی علمی برای توسعه بهینه مخازن را دستیابی به اطلاعات جدید دینامیکی مخزن، به‌روز رسانی، کاهش ریسک، جلوگیری از تولید غیرصیانتی، تسریع در تولیدی شدن میدان، کاهش سرمایه مورد نیاز مرحله اول،

حوزه بحث اکتشاف نیست و انجام این کار بر روی یک مخزن، موجب اکتشاف بی‌اندازه و اتلاف وقت است. از سوی دیگر باید در نظر داشت که وزن گل و نیز سیالات مورد استفاده در حفاری‌های اکتشافی چاه را به لحاظ فشار دچار مشکل می‌کند.»

شکرالله‌زاده با خاطرنشان کردن این‌که یک چاه باید ۶ ماه تا یکسال تولید داشته باشد تا اطلاعات لازم را به شما بدهد، ادامه داد: «به‌جای انجام کار اکتشافی روی چاه ۱۲ میدان آزادگان باید به تولید بپردازیم تا اطلاعات دینامیکی مربوط به تغییرات فشار با زمان را به‌دست بیاوریم و بتوانیم سقف تولید را بالا ببریم. در غیر این صورت تنها حفظ تولید کرده‌ایم و سقف تولید (دوره پیک که

صیانت و افزایش ضریب بازیافت از میادین نفت و گاز کشور با طرح «الگوی علمی برای توسعه بهینه مخازن» به تشریح مبانی این الگو پرداخت و گفت: «در بحث اکتشاف ما در پی شناخت فشار و لرزه‌نگاری مخزن برای تشخیص پتانسیل‌های اکتشافی هستیم و در بحث توسعه، تسریع توسعه میادینی را دنبال می‌کنیم که بحث اکتشافشان مطرح است، اما به‌راستی مرز بین اکتشاف و توسعه کجاست؟ متأسفانه در ایران مرز بین اکتشاف و توسعه مشخص نیست. سازمان‌های اکتشافی نباید کار تهیه MDP را انجام دهند و با این حال زمان زیادی برای این کار صرف می‌شود. در واقع باید به‌سرعت وارد فاز توسعه میدان و تولید از آن شد.»

۱۷۰ هزار بشکه‌ای میدان آزادگان در دو فاز را از تأثیرات اطلاعات بسیار مهم دینامیکی از میدان دانست و تأکید کرد: «در حال حاضر نمی‌توانیم بگوییم که اکتشاف تمام مناطق مرزی انجام شده است و به دلیل اهمیت موضوع میدان‌های مشترک باید تمام دکل‌های کشور در مناطق مرزی متمرکز

راه‌اندازی آن شد، درحالی‌که حداکثر در سال ۸۲ نیز می‌توانست به بهره‌برداری برسد.» وی تحقق تولید ۵۰ هزار بشکه در روز را از جمله اقدامات مرحله دوم توسعه مقدماتی میدان آزادگان ذکر کرد و نتایج فعالیت‌های دو ساله این میدان را بعد از توسعه آن از دی‌ماه ۱۳۸۶، بدین شرح بیان داشت: «ایجاد

برگشت سریع سرمایه و تأمین سرمایه از فازهای اول برای مرحله بعد برشمرد. وی در ادامه از توسعه پلکانی و کاربرد آن در میدان آزادگان سخن به میان آورد و با اشاره به موقعیت جغرافیایی میدان آزادگان در مجاورت مرز غربی ایران با عراق، افزود: «برای توسعه این میدان، قرارداد بیع متقابل

شوند.» وی با بیان این‌که تقسیم‌بندی میدان آزادگان به جنوبی و شمالی را براساس شرایط زیست‌محیطی دانست و افزود: «میدان آزادگان شمالی در واقعیت وجود ندارد، زیرا تکه‌تکه کردن یک مخزن نفتی براساس عوارض سطح‌الارضی بر اصول علمی استوار نیست.»

شکرالله‌زاده درصد بازیافت میدان آزادگان را در قرارداد این میدان با چینی‌ها کمتر از متوسط بازیافت در دیگر میداین کشور ذکر کرد و ادامه داد: «یکی دیگر از ایرادات این قرارداد که در شرکت ملی نفت نیز به تصویب رسیده، قرار گرفتن تأسیسات ایجادشده با منابع ملی در اختیار چینی‌ها است. علاوه بر این، اشکالات فنی نیز در

توان تولید ۶۰ هزار بشکه در روز و عقب نماندن از تولید توسط عراق، تولید انباشتی بیش از ۴۲ میلیون بشکه معادل حداقل ۲/۱ میلیارد دلار (با نفت ۵۰ دلار در هر بشکه)، مشخص کردن مشترک بودن میدان و میزان آن در سازندهای مختلف، کشف لایه‌های جدید نفتی که در برنامه توسعه شرکت اینپکس نبوده است، کشف بخش‌های نفتی در مناطقی که توسط شرکت اینپکس آزرده در نظر گرفته شده بود، کسب اطلاعات بسیار مهم دینامیکی از میدان، تعمیر ۶ حلقه چاه و استفاده از خط لوله انتقال آزادگان برای توسعه میدان جفیر.»

عضو کمیته صیانت و افزایش ضریب بازیافت از میداین نفت و گاز طرح توسعه

با شرکت اینپکس ژاپن امضا شد که این قرارداد اجرایی نشد. نقاط ضعف قرارداد اینپکس؛ فاصله ۷ کیلومتری بیشتر چاه‌ها با مرز، خسارت‌های وارده بابت تعلل طرف خارجی، از دست رفتن زمان، عدم تولید، نبود تأسیسات سطح‌الارضی و بالا رفتن هزینه بود.»

شکرالله‌زاده، استفاده بهینه از سرمایه‌گذاری با تولیدی کردن چاه‌های اکتشافی را از جمله اهداف مرحله اول توسعه مقدماتی میدان آزادگان خواند و گفت: «جدید بودن این میدان و نبود اطلاعات لازم و نیز برخوردار نبودن از کریدور انتقالی و خط لوله از مشکلات فراروی این مرحله بود که در نهایت موجب یک تأخیر ۸ ساله در

قرارداد دیده می‌شود که از جمله آن‌ها عدم تناسب توسعه میدان آزادگان با توسعه میدان مجنون، کم بودن فاصله عملیات با مرز به رغم در نظر گرفتن حد فاصل ۸ کیلومتری در قرارداد و برنامه‌ریزی بدون مطالعه فنی و غیرمنطقی برای تولید ۳۰۰ تا ۶۰۰ هزار بشکه‌ای است.»

وی با اشاره به این‌که تعداد مراجع دخیل در توسعه میدان زیاد و اختلاف نظر شرکت‌های دست‌اندرکار مشکل‌ساز است، ادامه داد: «به‌طور مثال در یکی از میدان‌های مشترک حدود هفت یا هشت شرکت در حال فعالیت هستند که در صورت کاهش تعداد این شرکت‌ها توسعه مخزن سرعت خواهد گرفت. بنابراین توسعه مخزن باید با یک دید واحد حاکمیتی مدیریت شود.»

بدون مدیریت واحد، میدان مشترک آسیب می‌بیند

مهندس علی‌اکبر آل‌آقا، مدیر نفت و گاز شرکت گسترش انرژی پارس‌گاد
سخنران چهارم این میزگرد بود. وی با بیان این‌که اگر برداشت از منابع در میدان مشترک آغاز نشود، طرف مقابل استفاده می‌کند و منبع از بین می‌رود، گفت: «در بسیاری از میدان مشترک، حتی اگر تولید اقتصادی نباشد، به دلیل مطرح بودن حق حاکمیت، سرمایه‌گذاری در آن میدان باید انجام شود، زیرا مسأله حاکمیت ملی از ارزش بالایی برخوردار است.»

وی افزود: «در میدان مستقل این امر به‌صورت تولید تنها در حد نیاز به‌طور اعم و تولیدی که به مخزن لطمه‌ای وارد نکرده و توانمندی بازیافت غایی را نکاهد به‌طور اخص مطرح است. درحالی‌که در مخازن مشترک، صیانت از سرمایه برای هر یک از مالکان مطرح بوده و چنان‌چه مدیریت مشترکی انجام نپذیرفته و توافقات خاصی اتخاذ نشده باشد، این صیانت‌ها در تقابل با یکدیگر واقع می‌شوند و آن‌چه به حساب نخواهد آمد، مخزن واحد و صیانت از کلیت آن است.»

آل‌آقا ادامه داد: «در حال حاضر در دنیا میدان‌های مشترک به‌صورت توافقی بین مالکان آن تولیدی می‌شود. با این حال، همان کسانی که این قانون را برای توسعه میدان‌های مشترک وضع کرده‌اند، مانع از انجام ایجاد چنین توافقاتی بین ایران و همسایگان آن برای توسعه میدان مشترک می‌شوند. لذا می‌بینیم که در مناطقی مانند دریای شمال و خلیج مکزیک، تولید از مخازن مشترک براساس توافقات مشخص و یا طرح‌های تحت مدیریت مشترک صورت می‌پذیرد، اما در خاورمیانه و دیگر مناطق نفت‌خیز کشورهای در حال توسعه، بهره‌برداری از این‌گونه منابع با تقابل انجام می‌گیرد و معمولاً یکی از دو مالک متضرر می‌شوند. چون بدون مدیریت واحد، قطعاً میدان مشترک آسیب دیده و به‌مراتب کمتر از توان بالقوه‌اش تولید خواهد کرد و در نتیجه می‌توان گفت که ملت‌های ذریبخت خسارت می‌بینند.»

وی با بیان این‌که در نبود توافق توسعه میدان مشترک، در صورت تعرض یکی از طرفین به حقوق دیگری امکان شکایت به محاکم بین‌المللی وجود ندارد، تأکید کرد: «اگر کشور ما می‌خواهد این‌گونه مخازن را توسعه دهد و امکان استفاده از روش‌های دوگانه مبتنی بر همکاری ممکن نباشد، لازم است که خود کاملاً بر آن نظارت و کنترل داشته باشد. چراکه اگر به اشخاص ثالث نظیر شرکت‌های بین‌المللی اجازه تصمیم‌گیری در سیاست‌گذاری و مدیریت مخزن داده شود، اولاً به هیچ عنوان نمی‌توان از رعایت کامل حقوق حاکمیتی و مالکیتی کشور مطمئن بود، ثانیاً امکان عملکرد نامطلوب آن‌ها در شرایطی خاص با بهانه‌های متفاوت و دلایل مختلف کاملاً وجود خواهد داشت.»

نماینده سابق ایران در اوپک با بیان این‌که حقوق بین‌الملل مجموعه‌ای از قوانین و مقررات مدون نیست، بلکه مجموعه‌ای از اصول مبتنی بر رفتار دولت‌ها و توافقات است، افزود: «برای حفظ چنین منافعی شاید تنها با انعقاد قراردادهای پیمانکاری برای

انجام کار تحت مدیریت کامل وزارت نفت یا شرکت ملی نفت و یا اتباع آن‌ها بتوان اقدام کرد. زیرا پروژه‌های افزایش ضریب بازیافت و همچنین توسعه میادین مشترک پروژه‌های ملی هستند و لازم است که از منابع مالی کشور تأمین هزینه شوند و توسط وزارت نفت یا شرکت ملی نفت انجام پذیرند.»

وی ادامه داد: «در میادین مشترک اگر در حفر چاه پیش‌دستی کرده و سپس دعوا به مذاکره کنیم، طرف مقابل به‌سرعت سر میز مذاکره حاضر می‌شود و می‌توان از او انتظار همکاری و یا حداقل امضای قرارداد عدم تعرض به منابع را داشت، اما اگر از رقیب عقب بیفتیم، با تعلل برای مذاکره می‌آید و تنها در ظاهر به ما نه نمی‌گوید. بنابراین نمی‌توان دست روی دست گذاشت و توسعه و تولید از این‌گونه مخازن را به تعویق انداخت، چراکه سرمایه‌های ملی ما در خطر چپاول قرار خواهند گرفت.»

بیگانگی دستگاه دیپلماسی کشور با مسائل نفت و گاز

در ادامه میزگرد کارشناسان حاضر در جلسه به بیان نکات تکمیلی از جمله عدم هماهنگی بین سازمان‌های اکتشافی و تعداد شرکت‌های توسعه دهنده در یک میدان و عدم حضور فعال وزارت امور خارجه در مسأله میادین مشترک پرداختند.

در ابتدای این بخش از میزگرد، **مهندس سید غلامحسین حسن‌تاش، رییس اسبق مرکز مطالعات بین‌المللی انرژی** با بیان این‌که تولید عراق در پایان ماه آوریل به ۳ میلیون بشکه رسیده است، گفت: «عراق در صادرات از ما پیشی گرفته و در تولید هم عن‌قریب از ما جلو خواهد افتاد.» وی همچنین با اشاره به حفر چاه ۱۰/۵ کیلومتری توسط قطر و پیش‌روی افقی آن با پیچیده‌ترین تکنولوژی‌ها، افزود: «برداشت قطر در لایه نفتی پارس جنوبی ۴۵۰ تا ۵۰۰ هزار بشکه در روز است و فاجعه این جاست که برداشت ما از لایه نفتی صفر است.» حسن‌تاش با اشاره به این‌که از سال ۷۶

ضرورت انجام مطالعات جامع زمین‌شناسی

مهندس سید صالح هندی، مشاور رییس

پژوهشگاه صنعت نفت نیز در ادامه این سخنان گفت: «با توجه به این‌که بسیاری از میدان‌های مرزی را در ابتدا مشترک نمی‌دانستیم، اما بعدها مشترک بودن آنها ثابت شد، بهتر است توسعه میدان مرزی در اولویت کاری قرار بگیرد.» وی با بیان این‌که باید هزینه‌های خصومت بی‌دلیل ایران با کشورهای همسایه در مورد میدان‌های مشترک محاسبه شود، افزود: «یکی از دلایل نرسیدن به جمع‌بندی مشترک در مورد میدان مشترک این است که به‌جای منطقه، تنها میدان را در نظر گرفتیم و نمونه آن دشت آبادان (میدان نفتی اروند) است که مطالعات زمین‌شناسی جامع بر روی آن انجام نگرفته است.»

شایان ذکر است با توسعه هشت میدان نفتی در طرف ایران پیش‌بینی می‌شود تا سال ۱۳۹۴ ظرفیت تولید از این میدان به ۵۲۶ هزار بشکه در روز افزایش یابد. از سوی دیگر عراق با مشارکت شرکت‌های خارجی قصد تولید حدود ۲/۲ میلیون بشکه نفت خام از میدان مشترک با ایران را دارد که در صورت تحقق این هدف برداشت نفت عراق از میدان مشترک بیش از ۴ برابر ایران خواهد بود.

مرز بین حاکمیت و عاملیت در صنعت نفت شکسته شده است

در ادامه این بخش از میزگرد، مهندس ناصر مواهی طباطبایی، عضو گروه پژوهشی اقتصاد انرژی مرکز تحقیقات استراتژیک با بیان این‌که ما توسعه نفتی را از ابتدا با خارجی‌ها شروع کردیم، گفت: «برنامه‌ریزی‌های کلان برای توسعه نفتی در سال ۱۳۵۶ انجام شد، اما نظام برنامه‌ریزی را به‌واسطه جنگ تحمیلی از دست دادیم و از آن پس نیز سیل قراردادهای پای شرکت‌های خارجی را به برنامه‌ریزی‌های توسعه و تعیین رقم تولید ما بازر کرد.» وی با بیان این‌که انحراف از همین جا

علاوه بر متفاوت بودن اولویت‌های میداین مستقل و مشترک، ریسک برخی از آنها پایین و ریسک برخی دیگر بالا است. حال اگر این نقشه جامع تهیه نمی‌شود و بضاعت مدیریتی و سازمانی ما اندک است، حداقل تا زمانی که تحریم هستیم، پرونده تمام میداین را ببندیم و فقط به میداین مشترک پردازیم. در غیر این صورت مخازن مشترک کشور تخلیه خواهد شد و این قطعاً خیانت است.» حسن تاش هم چنین با انتقاد از بیگانگی دستگاه دیپلماسی کشور با مسائل میداین مشترک، ادامه داد: «همه دستگاه‌ها باید منافع اقتصاد ملی را در عملکرد خود لحاظ کنند و مشکلات ما در توسعه میداین مشترک دلیل موجهی برای پیگیر نبودن وزارت خارجه برای احقاق حقوق ما در این مسائل نیست. البته وزارت نفت هم مطالبه‌ای از وزارت امور خارجه ندارد و خود را متمایل به ورود این وزارتخانه به بحث نفت و گاز نشان نمی‌دهد. نمونه این مسأله، مذاکرات ایران و عمان در زمان وزارت آقازاده برای توسعه مشترک میدان مشترک نفتی هنگام است که روابط خوبی با عمان داشتیم و عمان هم علاقمند به توسعه مشترک بود اما از آنجا که اقدامات پشتوانه دیپلماتیک نداشت و استمرار هم نداشت، دست آخر عمانی‌ها به این نتیجه رسیدند که خودشان جداگانه برداشت را آغاز کنند.»

وی برای ذکر نمونه‌ای دیگر، با یادآوری زمانی که فشار رسانه‌های داخل بر موضوع عقب‌ماندن از قطر در پارس جنوبی زیاد بود، گفت: «در آن زمان یکی از وزرا برای مصرف داخلی گفته بود که با در نظر گرفتن محدوده آبی این میدان، سهم قطر از آن دو برابر سهم ما است و بر این اساس برداشت نسبی ما از این میدان (نصف قطری‌ها نبوده و) در واقع برابر است و بنده همان موقع در مطلبی تذکر دادم که این حرف بار حقوقی دارد و می‌تواند بعدها علیه ما استفاده شود در صورتی که وضعیت قرارگیری میدان حقیقی برای کسی ایجاد نمی‌کند و قاعده این است که هرکسی زودتر و بیشتر برد برده است.»

خشت کجی در اجرای طرح‌های بالادستی نفت گذاشته شد که هنوز هم بر مبنای آن پیش می‌رویم، ادامه داد: «میداین هیدروکربوری کشور از ۱۵ سال پیش بدون مشخص کردن اولویت‌ها به‌معرض سرمایه‌گذاری گذاشته شد و این در حالی است که ما توان مدیریتی و سازمانی این کار را نداشتیم. در نتیجه اکنون با سیل قراردادهایی مواجهیم که اگر توانمندترین افراد هم روزی وارد صنعت نفت شوند، پنج سال طول خواهد کشید تا گره آن‌ها را باز کنند و نمونه‌اش همین آزادگان است که هنوز قراردادش با اینپکس ژاپن تسویه نشده، چینی‌ها وارد آن شده‌اند و پتروایران دخیل شده است و مناطق نفت‌خیز و غیره»

وی وضعیت مذکور را وضعیت اصالت قرارداد نام نهاد و گفت: «هرکدام از دولت‌ها برای این‌که از دولت‌های پیشین کم نیاورند، مسابقه بستن قراردادهای نفتی را ادامه دادند و متأسفانه بستن قراردادهای شرکت‌های خارجی مثل شل و توتال را مشروط به همراهی در اولویت‌ها و شراکت درازمدت نکردند.» وی افزود: «بعد از خروج شرکت‌های نفتی خارجی، هر فردی به‌راحتی تشکیل یک شرکت بالادستی را می‌دهد و به‌راحتی هم با آن قرارداد بسته می‌شود. اگر واقعاً توانی در این شرکت‌ها وجود دارد، آن‌ها را تجمیع و مشکلات سرمایه‌ای آن‌ها را حل کنیم.» وی با اشاره به تکذیبیه هلدینگ روسی تات‌نفت پس از انتشار خبر قرارداد میدان نفتی زاغه با تاتارها، ادامه داد: «این در حالی است که میدان زاغه نفت فوق سنگین دارد و مستقل هم هست. بنابراین هر زمان دیگری نیز می‌توان روی آن کار کرد و اولییتی ندارد و این قرارداد تنها مصداقی از این گونه قراردادهای صوری و غیرقابل اجراست»

حسن تاش با بیان این‌که بسیاری از شرکت‌های تأسیس شده در صنعت نفت در حال حاضر خود باعث اخلال در آن شده‌اند، گفت: «در حال حاضر نیازمند یک مَسْتَر پلان برای توسعه مخازن هیدروکربوری کشور و اولویت‌بندی میداین هستیم. اتخاذ یک روش برای همه میداین غلط است، زیرا

از ۵۰۰ هزار بشکه به ۵ تا ۸ میلیون شبکه رسانده است، یک سال و نیم پیش جشن برداشت یک میلیاردی از لایه نفتی شاهین (لایه نفتی پارس جنوبی) را برگزار کرد و این درحالی است که ایران در یکصد سال گذشته از میدان نفتی مسجد سلیمان در کل یک میلیارد بشکه برداشت کرده است.»

اعلام کرد: «ایران با تهیه لایحه شکایت از شرکت توتال فرانسه خواهان گرفتن غرامتی عظیم از این شرکت به دلیل حقه‌بازی در تهیه طرح برداشت از میدان گازی پارس جنوبی است.» وی افزود: «در میدان گازی پارس جنوبی چهار لایه گازی وجود دارد، اما ۱۰ سال است که ایران از بزرگ‌ترین لایه گازی

آغاز شد و نمونه‌اش همین میدان آزادگان است، افزود: «وزارت نفت به‌جای انجام وظایف حاکمیتی به انعقاد قراردادهای بسته کرده و مرز بین حاکمیت و عاملیت شکسته شده است. اگر زمانی شاه با اقتدار و دید شخصی اما زیان‌بار صنعت نفت کشور را اداره می‌کرد، اکنون وزارت نفت این کار را

رییس انجمن گاز با تأسفبار خواندن ورود هر نوع کالایی به کشور با وجود تحریم ورود کالاهای مورد نیاز برای صنعت نفت و توسعه میدان‌ها، ادامه داد: «تمام تولید قطر از چاه‌هایی است که در نزدیکی مرز ایران حفر کرده است و چاه‌هایی که در فاصله زیاد از مرز زده‌اند، درواقع تولید نداشته است.» وی با اشاره به برداشت روزانه ۱۴ هزار بشکه‌ای ایران از میدان نفتی فروزان درمقابل برداشت ۳۰ هزار بشکه‌ای عربستان، گفت: «اگرچه به حفظ تمامیت ارضی کشور در جنگ تحمیلی با عراق می‌بالیم، اما نباید فراموش کنیم که میلیاردها دلار سرمایه ملی کشور از زیر خاک ایران بیرون می‌رود و وضعیت در این زمینه فاجعه‌بار است.»

این میدان برداشتی نداشته است، چراکه طرح شرکت توتال برای برداشت کامل نبوده و کسی هم متوجه این موضوع نشده است.» دفتریان ادامه داد: «طرف ایرانی بازی خورده و خسارت وارده از این بابت بیش از ۳۰ میلیارد دلار است. تاریخ بعدها در مورد این مسأله قضاوت خواهد کرد. هیچ شک و شبهه‌ای وجود ندارد که این کار شرکت توتال فرانسه عمدی بوده و بر همین اساس قرار است انجمن گاز ایران از این شرکت نفتی شکایت کند.»

وی با بیان این‌که در حال حاضر تمام توان و تکنولوژی دنیا در آنسوی مرز ایران با قطر و عراق مستقر شده است، گفت: «قطر که ظرف پنج سال ظرفیت LNG خود را

بدون اقتدار و دید واحد و تنها با پوسته ناچیزی از نظارت انجام می‌دهد.»

مواهی ضعف برنامه‌ریزی را علت‌العلل تمام نابسامانی‌ها دانست و ادامه داد: «علاوه بر ناهماهنگی وزارت خارجه با وزارت نفت در بحث میادین مشترک، با اوپک هم تعامل سازنده‌ای نداریم و باعراق نیز در بخش حفاری‌ها و اکتشافات درگیری مرزی داشتیم و هنوز هم با این کشور به وجه مشترک قابل توجهی در مدیریت مخازن مشترک دست نیافتیم.»

حقه‌بازی فرانسوی‌ها در پارس جنوبی

مهندس منصور دفتریان، رییس هیأت مدیره انجمن گاز نیز در پایان این میزگرد